Γέροντες του χωριού χορεύουν στα Πεύκα

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ

Συλλεκτικό Ημερολόγιο 2015 με θέμα:

«ΔΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΘΑΜΝΟΙ ΤΟΥ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν ημερολόγιο είναι το τρίτο συλλεκτικό, που εκδίδει ο Πολιτιστικός Όμιλος Ξηρολιβάδου, μέσα στα πλαίσια της προσπάθειάς του να αναδείξει την ιστορία, τα ήθη και έθιμα, την φυσική ομορφιά και γενικά κάθε πολιτιστικό, λαογραφικό, παραδοσιακό και σύγχρονο στοιχείο της Ξηρολιβαδιώτικης κοινωνίας.

Φέτος επιλέξαμε θέμα με τον τίτλο 'Δέντρα και Θάμνοι του Ξηρολιβάδου'. Ένα θέμα που έχει να κάνει με ένα σημαντικό μέρος του φυσικού περιβάλλονος του τόπου μας, τόσο μέσα όσο και έξω από το χωριό. Ένα θέμα που θα φέρει στην μνήμη των παλιότερων, αλλά και των νεότερων συγχωριανών μας, ευχάριστα γεγονότα και καταστάσεις που έζησαν και ζουν μέσα στον παραδεισένιο Ξηρολίβαδο με τις οξυές, τα πεύκα, τις τζερνικιές, τις βουζιές, τις γκορτσιές, τις κρανιές.....

Για τα κείμενα του ημερολογίου εγγυάται, ο γνωστός, για την αγάπη του προς το Ξηρολίβαδο και την επιστημονική του κατάρτιση, συγχωριανός μας, ομότιμος καθηγητής του ΑΠΘ κος Αντώνης Μπουσμπούκης, ο οποίος στέκεται πάντοτε αρωγός στις προσπάθειες μας. Παραθέτουμε αυτούσια την εισαγωγή του κειμένου, που θα ακολουθήσει μετά αναλυτικά:

«Όταν ήμασταν παιδιά και πρωτοβγαίναμε τα καλοκαίρια στο Ξηρολίβαδο, θυμάμαι που, καβάλα στ'άλογα, εκεί στο Μπουγάζι, πιάναμε φύλλα οξυάς και τα ζουλίζαμε. Αυτό γινόταν σαν εισαγωγή στον κόσμο του δάσους με σκοπό να μας πιαστεί το βουνό, γιατί το βουνό είναι ζυμωμένο με τη ζωή των Βλάχων.

Τα δέντρα και οι θάμνοι του Ξηρολιβάδου και της ευρύτερης περιοχής του έπαιζαν, βασικό ρόλο στη ζωή και την οικονομία των κτηνοτρόφων και των υλοτόμων, αλλά και γενικά της βλάχικης οικογένειας.

Το δάσος ήταν και είναι από πολλές πλευρές πηγή ζωής αλλά κι έμπνευσης καλλιτεχνικών δημιουργιών, όπως ζωγράφων, μουσουργών και ποιητών, και ανάμεσά τους του Κώστα Κρυστάλλη από το Σιράκο. Το πονεμένο αυτό βλαχόπουλο έγραψε το ποίημα «Το ηλιοβασίλεμα», όπου εικόνα και ήχος συνθέτουν γύρω από τον γεροπεύκο ανεπανάληπτο σε πλούτο περιγραφής φυσιολατρικό σκηνικό:

«.....
την πύρα του καλοκαιριού την σβήει γλυκό αγεράκι,
που κατεβάζουν τα βουνά, που φέρνουν τ'ακρογιάλια.
Ανάρια τα κλωνάρια του κουνάει ο γέρο-πεύκος,
και πίνει και ρουφάει δροσιά κι αχολογάει και τρίζει,
η βρύση η χορταρόστρωτη δροσίζει τα λουλούδια,
και μ'αλαφρό μουρμουρητό γλυκά τα νανουρίζει,
θολώνει πέρα η θάλασσα, τα ριζοβούνια ισκιώνουν,
τα ζάλογκα μαυρολογούν, σκύβουν τα φρύδια οι βράχοι,
κι οι κάμποι γύρου οι απλωτοί πράσινο πέλαο μοιάζουν.
.....»

Καλή Χρονιά,
Χρόνια Πολλά & Καλά

Από τον Π.Ο.Ξ.

ΠΕΥΚΟ

Kinu̯ (Pinus silvestris) «πεύκο». Τα πεύκα καλύπτουν κα το πεδινό μέρος του χωριού-μας. Την τοποθεσία τούτη ονομάζουμε Kinetu̯ «Πευκώνας». Η λέξη κατάγεται από το λατινικό pinetum. Στα ιταλικά έχουμε τ'αντίστοιχα pineto και pi-neta. Στα βλάχικα-παρόμοια- το «δάσος με καστανιές» λέγεται câstânjetu̯, ενώ ο «τόπος με παλιούρια» pâljuretu̯

Στη νότια άκρη του Kinetu̯ έχουμε το τοπωνύμιο Kinlu alu̯ Δispoti̯ «Το Πεύκο του Δεσπότη». Είναι το μέρος, όπο ο Βλάχος στην καταγωγή μητροπολίτης Πολύκαρπος φύτεψε προπολεμικά ένα πεύκο.

Παλιά τα κουκουνάρια (cuculičili) τα μαζεύαμε για προσάναμμα, ενώ από τον κορμό μεγάλων πεύκων βγάζαμε το δαδί (dzada). Τα ξερά κλαδιά του πεύκου (shitsili) τα χρησιμοποιούσαμε στο βράσιμο νερού σε καζάνια, καθώς παράγουν δυνατή φλόγα με τη γρήγορη καύση τους.

Kinjilji vâzescu cîndu tradzi avimtu «Τα πεύκα βουΐζου όταν φυσάει άνεμος».

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	

ΔΗΜΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ
ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΜΑΥΡΟΓΑΥΡΟΣ

Miringéu (Carpinus) «μαυρόγαυρος». Είναι είδος γάβρου με βαθιά πράσινα φύλλα και άσπρα λουλούδια. Ευδοκιμεί σε υψόμετρο πάνω από τα χίλια μέτρα.. Το Καρπενήσι, ως τοπωνύμιο, προέρχεται από τον μαυρόγαβρο, που παλιότερα λεγόταν carpinu̯, ενώ ο κοινός γάβρος ευδοκιμεί σε χαμηλά μέρη. Τον γάβρο τούτο τον συναντάμε προς το κοκκινόχωμα (Tsara atseá Rosha) και τον λέμε γavru, ενώ στο Λεξικό του Νταλαμήτρα παραδίδεται ως carpinu̯.

Τα δυο τούτα είδη δασικών δέντρων παρέχουν με το φύλλωμά-τους καλή τροφή για τα γίδια.

Ο γάβρος και η οξυά με το πρώτο μπουμπούκιασμα φέρνουν το παρήγορο μήνυμα στα βουνά για τον ερχομό της άνοιξης: Πότε θ'ανοίξει ο γάβρος κ'η οξυά να ησκιώσουν τα λημέρια/να βγουν οι Βλάχοι στα βουνά...

Ο τύπος miringeu και νεοελληνικά νεραντζιά προέρχεται από το τουρκικό narendj «πορτοκαλιά».

Mirindzei συναντάμε στο Μπουγάζι. Πολλούς μαυρόγαυρους βρίσκουμε στην Κουμαριά. Miringéu βλέπει κανείς κοντά στο σπίτι της Αλεξάντρας Κουκουτέγου - Παπαδοπούλου.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	

ΟΜΙΛΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ
ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΚΡΑΤΑΙΓΟΣ

Gâbjéu (Crataegus monogyna) «κράταιγος». Το gâbjéu είναι θαμνόδεντρο με αραιά αγκάθια, μικρά φύλλα μ'εγκοπές και κόκκινους μικρούς καρπούς, που θυμίζουν τον γνωστό πυράκανθο.

Σε νεοελληνικά ιδιώματα λέγεται γλογκιά, μαμουτζελιά, μερμελιτσά, μουρτζιά και τρικουκκιά. Στα βλάχικα λέγεται και mâceshu̯. Στο Λεξικό του Νικολαΐδη μâτσέσου σημαίνει «άγρια μουσμουλιά».

Μουρτζιές, δηλαδή gâbjei, συναντάμε στις άκρες από την Πάδη (οροπέδιο) του Ξηρολιβάδου.

Τα άνθη-του μικρά, άσπρα κι ευωδιαστά καλύπτουν τα κλαδιά-του με την πληθωρική-τους παρουσία. Θεωρείται πως αρωματίζουν το τσάϊ όταν τα προσθέσουμε, καθώς βράζει.

Στο Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών οι τύποι: γκαβτζιά, γκαμπτζιά κτλπ από ιδιώματα του θεσσαλομακεδονικού χώρου θεωρούνται ως προερχόμενοι απ το βλάχικο gâbjeu. Ωστόσο, η αρχική-του καταγωγή παραμένει προς διερεύνηση.

ΜΑΡΤΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
30	31					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΚΡΑΝΙΑ

Cornu (Cornus mascula) «κρανιά». Θάμνος ή και θαμνόδεντρο, που στην Ελλάδα αναπτύσσεται σε όλες σχεδόν τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Στο Ξηρολίβαδο απαντά μέσα στο χωριό, ενώ έξω ευδοκιμεί περισσότερο προς τ'ανατολικά (κατεύθυνση προς τη Βέροια), όπου έχουμε και το τοπωνύμιο La Cornjilj alu̯ Karagiánni̯ «Στις Κρανιές του Καραγιάννη».

Ο καρπός λέγεται coarnâ και πληθυντικός coarni «κράνα». Όπως βλέπουμε η κρανιά (cornulu̯) στην επιστημονική-της ονομασία Cornus mascula «Κρανέα άρρην/αρσενική» είναι θηλυκού γένους (αν και λήγει σε -us) στα λατινικά, ενώ ο καρπός-της (coarna) ως cornum είναι ουδέτερο. Το ίδιο ισχύει στα λατινικά και για όλα τα είδη δέντρων. Αντίθετα, στα βλάχικα έχουμε αρσενικό γένος για τα δέντρα και θηλυκό για τον καρπό-τους: fagu̯ «οξυά», fagâ «καρπός οξυάς», prunu̯ «κορομηλιά», prunâ «κορόμηλο» κτλπ.

Va nâ tsemu̯ trâ coarni «θα πάμε για κράνα» ακουγόταν παλιά από παρέες παιδιών και γυναικών, που τα μάζευαν όχι μόνο για να τα φάνε αλλά και για να κάνουν λικέρ.

Η πιο γερή βέργα της κλίτσας (cârliglui) και η πιο γερή φορτωτήρα (furtutira) γίνεται από κρανιά.

Στα ιταλικά corneto σημαίνει «τόπος με κρανιές» και cornetto «μικρό κέρατο».

Σήμερα βελτιωμένη ποικιλία κρανιάς προβάλλεται ως δυναμική καλλιέργεια.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30			

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΦΛΑΜΟΥΡΙΑ

Filuréau (Tilia) «φλαμουριά». Μέσα στο χωριό η παρουσία-της εντοπίζεται σε αυλές, όπου ρίχνει την παχιά σκιά-της κι ευωδιάζει με τα λουλούδια-της, που προσελκύουν το εργατικό μελισσολόι με τον συνεχούμενο βόμβο. Τον ίδιο μήνα, τον μήνα του Αϊ-Λιά, στη θέση Ξυλάλογο την αντικρίζουμε από μακριά, καθώς ξεχωρίζει ανάμεσα στις οξυές, με τα λευκάζοντα άνθη-της. Εκεί πηγαίναμε παλιά και μαζεύαμε τα λουλούδια-της για το χειμωνιάτικο τίλιο.

Στο Λεξικό της Αρωμουνικής του Τάκη Παπαχατζή υπάρχει μόνον ο τύπος tiljiu, όπου σχετίζεται με το ελληνικό τίλιο και το ιταλικό tiglio. Ωστόσο, το έχω εντοπίσει με τον τύπο teljụ στα βλάχικα της ορεινής Καλαμπάκας. Πρόκειται για τύπο άμεσα προερχόμενο από το λατιν. tilium, όπου το /ĭ/, δηλ. ι βραχύ, τρέπεται κανονικά σε /e/.

Το μέλι της φλαμουριάς, κάπως πηχτό και σκούρο, είναι από τα πιο γευστικά και δυνατά του είδους-του.

ΜΑΪΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΒΟΥΖΙΑ ΜΕ ΤΖΕΡΝΙΚΙΑ

Vuju (Sambucus ebulus-Σαμβούκος ή χαμαιάκτη). Πρόκειται για τη γνωστή βουζιά, κουφοξυλιά ή και βρωμούσα. Η ονομασία κουφοξυλιά οφείλεται στην ψίχα, την εντεριώνη, που εμπεριέχουν τα κλαδιά-της. Είναι μαλακή και αφαιρείται εύκολα, γιαυτό και τη λένε και αφροξυλιά. Το άλλο χαρακτηριστικό της βουζιάς, η δυσάρεστη μυρωδιά, της έδωσε τ'όνομα βρωμούσα.

Το βλάχικο vuju ή vuje (θηλ.) και το ελλην. βουζιά, προέρχονται από το βουλγαρικό bozŭ ή buzŭ. Από το λατιν. sabucus (sic) έχουμε στα βλάχικα και το συνώνυμο săucu̯.

Στο Ξηρολίβαδο η βουζιά απαντά σε αυλές ως θάμνος ή και δέντρο. Βούζια-θάμνοι υπήρχαν παλιά εκεί που τώρα είναι το σπίτι του Αντώνη Φουρκιώτη. Φύτρωναν τόσο πυκνά και σε μεγάλη έκταση που έμοιαζαν με φυτώριο.

Η βουζιά λέγεται πως ήταν ο πρώτος θύρσος (τελετουργικό εξάρτημα-ραβδί) των θιάσων του θεού Διόνυσου. Στη θρησκευτική τούτη χρήση συνέβαλε-πολύ πιθανόν- το κούφιο εσωτερικά κλαδί ως σύμβολο διαύλου/επικοινωνίας με τον θεϊκό χώρο.

Τα άνθη-της γίνονται ευχάριστο τσάϊ, ενώ βελτιώνουν την επιδερμίδα των γυναικών, όταν χρησιμοποιούνται στη μπανιέρα.

ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30					

ΟΜΙΛΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ
ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΟΞΥΑ

Fagu̯ (Fagus moesiaca) «οξυά» και fagâ ο «καρπός/βαλάνι». Οι οξυές και τα πεύκα σχηματίζουν την πράσινη κορνίζα του Ξηρολιβάδου. Οι οξυές πιάνουν-κατά τη φύση τους-την ανήλια και τα πεύκα την προσήλια πλευρά-της. Με τα φύλλα-τους δη-μιουργούν μαύρο γόνιμο χώμα, ενώ με τις ρίζες-τους συγκρατούν, φιλτράρουν και παρέχουν το πιο καλό νερό απ'όλα τα δασικά δέντρα.

Η μοναχική οξυά (μοναχοοξυά) έχει γραφικό σχήμα, μοιάζει συχνά με εικόνα ζωγραφιάς, ενώ η σκιά-της είναι το πιο δροσερό καταφύγιο στην καλοκαιρινή κάψα. Γιαυτό ο λαός την ονομάζει γραμμένη οξυά και στα βλάχικα fagu̯ scriatu̯/scriptu, δηλ. «οξυά ζωγραφισμένη» και την αποδίδει και σε τοπωνύμια. Στο Ξηρολίβαδο έχουμε δυο τοπωνύμια με το fagu̯: La Faglu atselu̯ Grosu̯, «Στη Χοντρή Οξυά», και La Faglu atselu̯ Galbinu̯, «Στην Κίτρινη Οξυά».

Παλιά τα μανάρια και τα μοσχάρια οι Ξηρολιβαδιώτες τα τάιζαν με κλαδιά οξυάς, που, απογυμνωμένα από το φύλλωμα και ξερά, τα λέγανε clâsturi̯ και τα καίγανε οι παρέες στις βραδινές φωτιές.

ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31		

ΤΖΕΡΝΙΚΙΑ

Prunu̯ (Prunus insititia) «κορομηλιά, τζερνικιά». Η λέξη prunu̯ εκφράζει και τα δυο είδη κορομηλιάς, άγριας και ήμερης. Στο Ξηρολίβαδο υπάρχουν και τα δυο είδη με κυρίαρχο τύπο την άγρια κορομηλιά.

Την συναντάμε τόσο στο πεδινό μέρος όσο και σε γούπατους (κοιλώματα γης, βαθουλώματα), πάνω στα υψώματα. Το οπωροφόρο τούτο άγριο δέντρο αναπτύσσεται άνετα και αποκτάει μια κονδυλογραμμένη μεγάλη φυτική φούντα, που λες και την κλάδεψε επιδέξιο χέρι. Στην παχιά κι ευρύχωρη σκιά-της βρίσκουν καταφύγιο τις ζεστές ημέρες τα πρόβατα, καθώς είναι τέλειος στάλος (aimiridzu̯).

Η λέξη prunu̯ και σε νεοελλ. ιδιώματα προυνιά είναι αντιδάνειο, καθώς ανάγονται στο λατινικό prunus, που με τη σειρά-του προέρχεται από το ελλην. προύμνη.

Οι λέξεις προυνιά και προύνα σε νεοελλην. ιδιώματα σημαίνει κυρίως «δαμασκηνιά» και «δαμάσκηνα». Η άγρια δαμασκηνιά, η τσαπουρνιά, στα βλάχικα λέγεται tsapurnu και ο καρπός-της tsapurnâ. Τσαπουρνιές (tsapurnji) συναντάμε στο δρόμο του Βρωμοπήγαδου.

ΔΗΜΙΛΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ
ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
31					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

ΓΚΟΡΤΣΙΑ

Gortsu (Pirus pyraster) «άγρια αχλαδιά, γκορτσιά». Στις αυλές του Ξηρολιβάδου παλιότερα αντικρίζαμε γκορτσιές ελαφρώς βελτιωμένες. Ξεχώριζαν εκείνες στην αυλή του Κόλα Μπαζάκα, του Κουτρούλα και του Μπουσμπούκη.

Άγριες γκορτσιές συναντάμε κατεξοχή στο Βρωμοπήγαδο. Οι μικροί σφαιρικοί-τους καρποί, όταν ωριμάζουν, έχουν καφετιά απόχρωση με σάρκα σαν πετιμέζι.

Ο λαός ονομάζει τ'άγρια ως γκόρτσα, τα κανονικά ως αχλάδια και τα μεγάλα ως απίδια.

Στα Καγκέλια το τοπωνύμιο La Gortsu Čireshu «Στην Γκορτσο-Κερασιά» δεν ξέρουμε πως προέκυψε.

Τα gortsu, γκορτσιά σχετίζονται ετυμολογικά με το βουλγάρικο górečŭ «ορεινός», καθώς πρόκειται για άγριο δέντρο.

Στα βλάχικα perŭ σημαίνει «αχλαδιά» και «αχλάδι». Τον λατινογενή αυτόν τύπο σημειώνει ο Dalametra, όπου διαβάζουμε: Coada perlu u-ari dinâpoi «πίσω την έχει η αχλάδα την ουρά». Το pirus της λατιν. έδωσε στα ιταλικά τον τύπο pero «αχλαδιά» και pera «αχλάδι», peară «αχλάδι» στα βλάχικα της Καλαμπάκας.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30				

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΒΕΛΑΝΙΔΙΑ

Cupačiu (Quercus) «βελανιδιά, δρυς». Το δέντρο τούτο έτρεφε παλιότερα τους ανθρώπους, που έτρωγαν το ήμερο βαλάνι. Μέχρι και σήμερα η ανάμνηση της διαιτολογικής-του χρήσης διατηρείται στις λέξεις φαϊ/φαγητό, έφαγα, καθώς στ'αρχαία ελληνικά φηγός και δωρικά φαγός σημαίνει «βελανιδιά». Έτσι, το βελανίδι έθρεψε για περισσότερο χρόνο τον άνθρωπο απ'ότι το σιτάρι, που άρχισε να καλλιεργείται την 9η π.Χ. χιλιετία. Από τον σίτο έχουμε τα: συσ-σίτιο, παράσιτο, ασιτία κτλπ. Στους κλασικούς χρόνους (5ος π.Χ. αιώνας) ο Ηρόδοτος αναφέρει τους Αρκάδες και τους Ακαρνάνες ως άνδρες βαλανοφάγους.

Το cupačiu/βελανιδιά είναι-πιστεύω- το πιο οικολογικό δασικό δέντρο, καθώς από το φύλλωμα και τους καρπούς-του ζούνε αγριόχοιροι, αρκούδες, λαγοί, σκίουροι κ.ά. Είναι το αντίθετο του πεύκου και του έλατου, που τα δάση-τους θεωρούνται ως πράσινη «έρημος».

Η φηγός/φαγός «βελανιδιά, δρυς» θεωρούνταν δέντρο προφητικό στο μαντείο της Δωδώνης και σύμβολο του Διός.

Η λέξη cupačiu σχετίζεται-δεν κατάγεται-με το αλβανικό kopaçe «κορμός δέντρου».

Τα cupaci τα συναντάμε στο Κοκκινόχωμα.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	

ΦΙΛΥΡΕΑ

Griushu̯ (Phillyrea media) «φιλυρέα η μεσαία, ελαιόπρινος». Δασικό αειθαλές δέντρο. Ευδοκιμεί σε πετρωτά. Έχει φύλλα μικρά σαν της ελιάς, με την οποία ανήκουν στην τάξη των Ελαιωδών.

Το ξύλο-του βαρύ (gréu). Από το gréu «βαρύς», έχουμε το υποκοριστικό greushu̯ (greu και -ushu̯). Ετυμολογικά σημαίνει «κάπως βαρύ». Griushu̯, όπως λέμε čiučiuru-shu̯ «ποδαράκι» και τα όμοια.

Το ξύλο-του, σκληρό και αντοχής, χρησίμευε στην κατασκευή σαμαριών.

Το γκρεουσάδι μαζί με το πουρνάρι θεωρούνται τα καλύτερα καυσόξυλα, καθώς παράγουν σταθερή θερμότητα και η καύση-τους διαρκεί περισσότερο από όσο καίνε τ'άλλα καυσόξυλα.

Η βλαχογενής αυτή λέξη απαντά σε νεοελληνικά ιδιώματα της Θεσσαλο-Μακεδονίας ως γκρεούσι, γκρεουσάδι, γκρεουσιά και γκρεουσάρι.

Griushi συναντάμε στο Κοκκινόχωμα, ανάμεσα σε πουρνάρια, και στο Βρωμοπήγαδο, καθώς και κάτω από τα Μαντριά του Πάπαρη.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
30						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΛΑΤΟ

Bradŭ (Abies) «έλατος». Το έλατο δεν ευδοκιμεί στον ευρύτερο χώρο του Ξηρολιβάδου. Ωστόσο, σήμερα είναι το κυρίαρχο δασικό δέντρο, που καλλωπίζει τις αυλές πολλών σπιτιών-του. Το πρώτο έλατο που φυτεύτηκε, απ'ό,τι θυμάμαι, αλλά και το πιο θεριακωμένο είναι αυτό που δεσπόζει στην αυλή του αείμνηστου Τάκη Δημούλα (Μάρτου).

Το έλατο που τα Χριστούγεννα και την πρωτοχρονιά στολίζει τα σαλόνια των σπιτιών, ως έθιμο, καθιερώθηκε στα νεότερα χρόνια στο χώρο της νεοελληνικής εθιμογραφίας.

Οι Ρουμάνοι στους γάμους πλέκουν στεφάνια από έλατο, που το λένε και αυτοί brad, ενώ οι Αλβανοί το προφέρουν breth. Η λέξη ανάγεται-πιθανόν-στο λατινικό bratus «δέντρο όμοιο με το κυπαρίσσι».

Στα Ζαγόρια έχουμε το χωριό Βραδέτο, που ανάγεται στο βλάχικο brădetŭ «δάσος μ'έλατα».

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31			

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ